

FRI KUNST 2020 – APPELL

Deeyah Khan er norsk, internasjonalt prisbelønt filmregissør, menneskerettighetsaktivist, plateprodusent og tidligere sanger og artist. Som grunnlegger og leder av produksjonsfirmaet Fuuse har hun ansvar for flere dokumentarfilmer som går rett til kjernen av vår tids største utfordringer tilknyttet utenforskap, rasisme og forfølgelse. Hun er også grunnlegger og redaktør for Sister-Hood Magazine som fremmer og gir stemme til ulike kvinner med muslimsk bakgrunn.

Som 17-åring ble hun i 1995 nødt til å rømme fra Norge og bosette seg i London, etter vedvarende press, hets og drapstrusler fra konservative muslimer i Norge.

I 2016 ble Khan UNESCO Goodwill-ambassadør for kunstnerisk frihet og kreativitet.

Kunstnerisk frihet og populisme

Kunst er mektig. Kunst er et ufravikelig uttrykk av hva det betyr å være menneske. Kunst er skjønnhet, kunst er den brutale virkeligheten. Kunst er aktivisme, kunst er et speil på vår samtid. Den har evnen til å røre ved våre følelser og til å binde oss sammen på tvers av forskjeller. Den har makten til å snakke forskjellig til hvert menneske; til å nå oss på et følelsesmessig plan. I teatre, gjennom fortellinger og på museer, i konsertsaler, i våre egne hjem, inviterer kunsten oss til å se verden fra en annen persons ståsted, om enn bare kun i et øyeblikk. Og i en verden der vi tilsynelatende aldri har vært mer splittet, der populisme og identitær politikk raser gjennom Europa, gjennom Asia og gjennom Amerika, har disse øyeblikkene med perspektiv aldri vært like dyrebare.

Vi blir fortalt av vi må forbli i boksene våre – boksene av rase, etnisitet, religion, seksualitet og alle de andre reduserende identitetene som de utgjør – og ikke kikke ut. Men kunst skjærer ut et vindu i boksene våre, slik at vi kan se inn i andre rom, andre erfaringer, andre liv. Om vi kan forstå andre og ha empati med dem, kan vi bygge forbindelser fra menneske til menneske. Disse forbindelsene utgjør limet i samfunnet, bygger vår felles forståelse, og vår følelse av fellesskap.

Men kunsten er ikke alltid en godartet kraft. Kunsten kan forsterke konservative normer. Den presenterer for oss en uendelig rekke stereotyper av masende husfruer og inkompetente ektemenn. Den viser at sorte og brune mennesker er fiender, om den i det hele tatt viser dem. På sitt verste kan kunsten utnyttes i totalitarismens og hatets tjeneste. Derfor må kunsten alltid være åpen for kritikk. Men vi må behandle ethvert forsøk på sensur med aller største forsiktighet, uansett om den kommer fra våre fiender ... sågar til og med fra våre allierte. Uavhengig av hvor vi befinner oss på det politiske spektrum, må ingen av oss blende for vinduene i boksene vi lever i.

Når det kommer til sensur, må vi ta inn over oss at de menneskene som i størst grad er påvirket av statens mektige hånd, eller sjikane fra radikalisererte grupperinger, er sårbare mennesker: kvinner, og mennesker som tilhører minoriteter med liten politisk påvirkningskraft. Vi lever i en verden med macho, populistisk politikk, æraen til Trump, Duterte, Modi, Putin og Erdogan. Populister fremstiller seg selv som «menn av folket», og utnytter ofte følelser som det forsmådde, berettigelse og forakt for å presentere seg selv som representanter for majoriteten: de ekte, sanne, rene, patriotiske borgerne. De fremstiller seg selv som martyrer for politisk korrekthet, sier at de er hindret i å tale fritt. Disse «sanne borgerne» står i kontrast til den såkalte «eliten» – en kategori som inkluderer politikere,

akademikere, fagfolk – og kunstnere, til og med dem som jobber som baristaer mens de skriver på sin første diktsamling.

Ytringsfrihet er viktig for oss alle. Men når diversitet blir marginalisert, blir sidelinjene der kunsten blir skapt, et farlig sted. Kunst fra sidelinjene blir farligere å skape – men derfor også så mye mer verdifull for samfunnet. Så lenge det kommer kunst fra sidelinjene, er det ennå håp om at vi på nytt kan trekke forbindelseslinjer mellom folk. En samtale pågår fortsatt. Det er viktig å holde samtalen i gang. Ingen ønsker å bli bragt til taushet og å høre at det de har på hjertet, ikke er av betydning. Det er ikke alltid lett å hankses med samtaler: Det er uten tvil vanskelig å innrømme at du kan ha tatt feil, eller å forandre ståsted, eller forsvare ditt ståsted fra fiendtlig angrep. Men det er den dynamikken som er selve demokratiets kjerne – å lytte til hverandre, lære av hverandre, streve for å finne bedre svar og bedre spørsmål. Samtalen må fortsette, og de stemmene som står i størst fare for å stilnes, må inkluderes.

Vi må snakke ærlig og åpent om problematiske temaer – som radikalisering, diskriminering og vold – uten å havne på defensiven. Vi må huske at ytringsfriheten inkluderer retten til «å fornærme, sjokkere, eller forstyrre», og at det beste botemiddelet mot ytringer vi er uenige i, er et solid motargument, heller enn å forsøke å bringe din meningsmotstander til taushet. Å stilne den ene siden av et argument viser bare at du mangler tro på din egen evne til å argumentere for ditt ståsted. Det er i den ånden at jeg – som en norsk, muslimsk kvinne med røtter fra sør-Asia, en mørkhudet datter av immigranter – ønsket å skape ærlige møter med ekstremister fra ytterste høyre og islamistiske bevegelser, grupper som begge har synspunkter som diametralt motsier mine egne. Det er i den ånden at den viktigste kunsten blir skapt: ikke bare for å underholde, men for å åpne et vindu, for å vise oss noe nytt, fortelle oss noe om oss selv og om menneskeheten.

Kunst er en av de mest grunnleggende uttrykksformene for menneskeheten, og kunsten kan kun blomstre i en atmosfære som støtter opp om menneskerettigheter, som er fri for frykt, vold og undertrykkelse. For å kunne vise oss lyset, må kunstnere beskyttes fra undertrykkelse og forfølgelse. Barrierene for å uttrykke seg selv må rives ned. Men isteden ser vi at flere og flere barrierer settes opp. Noen av dem er åpenbare, slik som sensur og sjikane, noen av dem er psykologiske og sosiale, fra selvsensur til frykten for følgene og negative holdninger i samfunnet overfor dem som velger en karriere innen kunsten, en fordom som i hovedsak påvirker kvinner. Finanskriser, økonomisk ulikhet, den tiltagende effekten av klimaforandringer og mange andre resultater av en nyliberal politikk har skapt en perfekt storm der sosiale skillelinjer forsterkes.

Kunstens makt er aldri mer tiltrengt enn i en tid og atmosfære med væpnet konflikt, ulikhet, radikalisering, autoritære holdninger, populisme, ekstremistbevegelser og andre former for intoleranse. Det er derfor vi trenger kunsten: for å fremme verdighet, likhet, menneskerettigheter og fred – for å rive ned murene mellom oss. For å la lyset skinne inn.

Deeyah Khan